

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 27/1998 vp**

**Hallituksen esitys laiksi yksityisyyden suojasta
työelämässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi**

Työasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 23 päivänä syyskuuta 1998 lähettäessään hallituksen esityksen laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 121/1998 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi työasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto työasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylitarkastaja Jouni Lemola, työministeriö
- lainsäädäntöneuvos Leena Vettenranta, oikeusministeriö
- tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio
- professori Mikael Hidén
- professori Timo Konstari
- professori Kaarlo Tuori..

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki yksityisyyden suojasta työelämässä. Laki täydentäisi henkilötietojen käsittelystä erikseen säädettävän henkilötietolain säännöksiä (HE 96/1998 vp).

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan Euroopan parlamentin ja neuvoston tietosuojadirektiivin kansalliselle toteuttamiselle

asetettuna määräaikana eli viimeistään 24.10.1998.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa mainitaan valtiosääntöoikeudellisesti huomionarvoisina kohtina terveydentilatietojen säännöstmistaso sekä teknisin laittein tapahtuva henkilöstön valvonta. Hallituksen käsityksen mukaan näistä syistä säätämisyjärjestyskysymyksestä on hankittava perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Terveydentilatiedot

1. lakiehdotuksen 6 §:n 1 momentissa säädetään työnantajan oikeudesta käsitellä tietoja työnteki-

jän terveydentilasta. Oikeus terveydentilaa koskevien tietojen keräämiseen ja muuhun käsitteelyyn perustuisi tähän lainkohtaan, joten kysymyksessä ei ole hallitusmuodon 8 §:n 1 momentin vastainen lainsäädäntövallan delegointi. Tie-

tojen kerääminen liittyisi siihen, mikä on tarpeen laista taikka työ- tai virkaehtosopimukselta johtuvien työnantajan tai työntekijän oikeuksien toteuttamiseksi.

Tekninen valvonta

Lakiehdotuksen 7 §:n mukaan henkilöstöön kohdistuvan teknisen valvonnan tarkoitus, käyttöönotto ja siinä käytettävät menetelmät kuuluvat yhteistoimintamenettelyyn piiriin. Tekninen valvonta on sinänsä merkityksellinen toimenpide hallitusmuodon 8 §:n säännösten kannalta. Lakiehdotuksen 7 §:llä ei kuitenkaan ole valtiosääntöoikeudellista merkittävyyttä, koska säännös ei perusta oikeutta teknisen valvonnan käyttöön. Jos toisaalta säännös kirjoitetusta sisällöstään huolimatta tarkoittaisi antaa työnantajalle oikeuden käyttää teknistä valvontaa, kunhan tätä kysymystä on ensin käsitelty yhteistoimintamenettelyssä, olisi säännös selvästi perustuslain vastainen ennen muuta lain tasoisen sääntelyn ollessa puutteellinen ja yksilöimätön.

Geneettiset tutkimukset

Yksityisyyden suojaa työelämässä koskevan lakiehdotuksen 5 §:n 3 momentissa kielletään tekemästä geneettistä tutkimusta työhön otettaessa ja työsuhteen aikana, ellei siihen ole työterveyshuoltolaissa säädettyä erityistä lupaa. Tässä tarkoituksessa työterveyshuoltolain 2 §:ään ehdotetaan esityksessä lisättäväksi uusi 3 momentti. Tarkoitettua luvan myöntää sen mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskus. Lupa voitaisiin myöntää vain, jos tutkimuksen suorittaminen on erityisestä syystä perusteltua työolosuhteissa työntekijälle aiheutuvan terveydellisen vaaran torjumiseksi ja työntekijä on antanut siihen nimenomaisen suostumuksensa.

Ihmiselle suoritettu geenitesti puuttuu toimenpiteenä hallitusmuodon 6 §:ssä suojattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Hallitusmuodon 6 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Lakiehdotuksen keskeinen ongelma perustuslain kannalta liittyy suostumuksen merkityk-

seen. Perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voi sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa, kuten on ilmennyt tapauksittain perustuslakivaliokunnan käytännöstäkin. Toisaalta on valiokunnan mielestä selvää, että perusoikeussuoja ei voi oikeudellisena kysymyksenä menettää aina merkitystään pelkästään siksi, että laissa säädetään jonkin toimenpiteen vaativan kohdehenkilön suostumuksen. Oleellinen kysymys on, mitä voidaan pitää oikeudellisesti relevanttina suostumuksena tietyssä tilanteessa. Perusoikeuksien suojan sekä lainsäätäjälle että muulle julkiselle vallalle kuuluvan perusoikeuksien toteuttamistehtävän mukaista ei ole jättää perusoikeussuojaa riippumaan millaisessa asiassa tahansa asianomaisen suostumuksesta. Ehdotukseen kytkeytyviä periaatteellisia ongelmia valaisee esimerkiksi se, että testistä kieltäytymisen voidaan olettaa merkitsevän työnsaantimahdollisuuden menettämistä.

Esityksessä geneettisille tutkimuksille ehdotetuista edellytyksistä ja rajoituksista huolimatta on kysyttävä, onko syytä tällaisessa yhteydessä, ikään kuin sivuseikkana, avata mahdollisuus uudentyypisiin tutkimuksiin. Suomi on allekirjoittanut Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskevan yleissopimuksen, joka ei kuitenkaan ole vielä voimassa. Lakiehdotuksesta puuttuvat sellaiset säännökset oikeusturvasta, vahingonkorvauksesta ja sanktioista, joita sopimuksen 23—25 artiklassa edellytetään. — Valiokunnan käsityksen mukaan esityksen geneettisiä tutkimuksia koskevat säännökset tulee poistaa.

Kokonaisarvio esityksestä

Yksityisyyden suojaa työelämässä koskeva lakiehdotus on lakitekniseltä tasoltaan kovin vaatimaton. Lakiehdotuksen soveltamisala ei juurikaan avaudu 2 §:n 1 momentin perusteella. Lisäksi esimerkiksi pelkästään perusteluista ilmenee, että keskeistä käsitettä "henkilötietojen käsittely" käytetään samassa merkityksessä kuin henkilötietolakiehdotuksessa. Muutoinkin lakitekstin tyyli jättää toivomisen varaa tarkkuudessaan (esim. 5 §: "... on pyrittävä käyttämään ... ja

muutoinkin varmistumaan ..."). Lakiehdotus on varsin niukkasisältöinen eikä siinä ole paljoakaan sellaista ainesta, jota ei olisi voitu niveltää muihin sääntely-yhteyksiin, lähinnä henkilötietolakiin ja varsinkin puhelin- ja sähköpostiviestinnän osalta yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoiminnan tietoturvasta laadittuun lakiehdotukseen, joista kummastakin perustuslakivaliokunta on vastikään antanut lausunnot (PeVL 25/1998 vp ja PeVL 26/1998 vp). — Valiokunnan mielestä on vielä vakavasti harkittava

sitä, että käsiteltävänä olevan lakiesityksen normiaines siirretään joko kokonaan henkilötietolakiin tai molempiin tarkoitetuista esityksistä.

Lausunto

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että työasiainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 13 päivänä lokakuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Ville Itälä /kok
vpj. Johannes Koskinen /sd
jäs. Tuija Brax /vihr
Gunnar Jansson /r
Anneli Jäätteenmäki /kesk
Marjut Kaarilahti /kok
Valto Koski /sd

Heikki Koskinen /kok
Johannes Leppänen /kesk
Riitta Prusti /sd
Veijo Puhjo /va-r
Maija-Liisa Veteläinen /kesk
vjäs. Iivo Polvi /vas.